

MÜŞRİKLERİN HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİNE KARŞI ÇIKMALARINDA EHL-İ KİTAB'IN ROLÜ

Yrd. Doç. Dr. İsrail BALCI*

ÖZET

Ehl-i Kitab, Hz. Muhammed'in peygamberliğinden önce, yakın gelecekte bir nebî gönderileceği beklentisindeydi. Ancak bu nebînin kendi aralarından olacağını ümit ediyorlardı. Beklenen nebî Araplardan gönderilince onlar, Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmediler. Toplumdaki konumlarını kaybetmek istemeyen Arap aristokratları da ona karşı çıkınca, her iki taraf ortak hareket edip Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr ettiler. Gerek peygamberliği algılama gerekse ona itiraz etmede özellikle Yahudilerin Araplar üzerinde ciddi etkilerinin olduğu söylenebilir.

Peygamberlik, Hz. Muhammed, Ehl-i Kitab, Yahudiler

Giriş

Hz. Muhammed (a.s.) tebliğe başladığı zaman müşrikler tarafından ciddi itirazlarla karşılaşmıştı. Risaletin başlangıcında Araplar peygamberliği kendi bilgi ve inançları doğrultusunda kâhin, mecnun (cinlenmiş), sihirbaz ve şair gibi birtakım fenomenlerle tanımlamaya çalışmışlardı. Ayrıca onlar peygamberliğin cin, melek ve şeytan gibi soyut varlıklarla irtibatlı olduğu düşüncesindeydiler. Ancak bu tür fenomenler peygamberliği anlamada ya da tanımada yetersiz kalınca Yahudilerden yardım alıp onlardan edindikleri bilgilerle onu tanımaya çalıştılar.

Bilindiği gibi Medine'de birtakım Yahudi kabileleri ikamet ediyordu. Bunun yanı sıra Necrân Hıristiyanlığın önemli merkezlerindendi. Hatta az sayıda da olsa bizzat Mekke'de Ehl-i Kitab'ın¹ varlığından söz

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi israfilbalci@hotmail.com

¹ Ehl-i Kitab 'ilahi kitaplara inanalar' anlamında kullanılan bir tamlamadır. Bu terim İslâm inancı dışındaki kutsal kitap sahipleri için kullanılmakla birlikte bundan daha çok Yahudi ve Hıristiyanlar kast edilmiştir. Kur'an'da yaklaşık otuz dört yerde her iki din mensupları için bu kavram kullanılmıştır. Bir kısım ayetler için bkn. Âlu İmrân 3/65; Nisâ 4/ 153, 171; Mâide 5/65-66, 68; Ahzâb 33/26. Daha geniş bilgi için bkn. Remzi Kaya, 'Ehl-i Kitab', *DİA*, İstanbul 1994, X, 516-518.

edilmektedir.² Bunların bir kısmı Arap iken bir kısmı da dışardan özellikle ticari amaçla gelip yerleşenlerden oluşuyordu.³ Araplar'ın Hz. Muhammed'i anlayabilmek için Yahudilerden yardım almaları ilk bakışta onların peygamberlikle ilgili bilgilerinin sınırlı olduğunu ve bu bilgilerin bir kısmının Yahudilere dayandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ona yapılan itirazların önemli bir bölümünün Ehl-i Kitap kaynaklı olabileceğini akla gelmektedir. Bilindiği gibi Yahudiler Araplar'dan bilgi bakımından daha üstün konumdaydılar. Hatta bu durumun bizzat Kur'an'a yansıdığı da söylenebilir. 'Şayet bilmiyorsanız zikir ehline sorun.'⁴ ayetindeki 'zikir ehlinde' kastın Ehl-i Kitap olduğu belirtilmektedir.⁵ Ayrıca, 'fakat içlerinde ilimde derinleşenler'⁶ ayetinin yine Ehl-i Kitap'ı kast ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Araplar da bu gerçeği kabul etmişler ve Yahudilere danışmak için elçi gönderirken şu düşünceyi dile getirmişlerdi: 'Çünkü onlar ilk Ehl-i Kitaptır ve bizim bilmediğimiz peygamberler tarihini biliyorlar.'⁷

Kaynaklarda Necrânlı Hıristiyanlardan yaklaşık 40 ile 60 kişilik bir heyetin gelip Hz. Muhammed ile müzakerelerde buldukları anlatılır.⁸ Dolayısıyla Hz. Muhammed'in peygamberliğiyle ilgili bilgi ya da itirazlarda onların da etkilerinin olabileceği düşünülebilir. Ancak ilk bakışta dikkat çeken hususlardan birisi, peygamberliğe itiraz ya da muhalefette daha çok Yahudi eksenli bir etkileşimin ağırlıklı olduğudur. Ancak bunun ne oranda olup olmadığı çok net değildir.

Araplar'ın ilahi kaynaklı dinler hakkındaki bilgilerinin çoğu Hz. İbrahim'in dini olarak bilinen Hanifliğe dayalıydı.⁹ Ancak gerek bu dinin öğretisi gerekse bu dine inananların sayısı ve bilgisi oldukça sınırlıydı. Bu bağlamda Ehl-i Kitap hem kültürel hem de dini anlamda daha fazla bilgi sahibiydi. Görüldüğü kadarıyla Araplar kendi inanç ve bilgi düzeyleriyle Hz. Muhammed'in peygamberliğine itiraz edip, bu konuda çıkmaza girince Ehl-i Kitap'tan destek almışlardır. Bu makale putperest Araplar'ın Hz. Muhammed'in peygamberliğine gösterdikleri reaksiyon ve

² Fazlur Rahman, 'İslâm'ın Doğuşundan Hicrete Kadar Mekke'nin Dinî Durumu', çev. Adil Çiftçi, *İslâmî Yenilenme Makaleler IV*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2003, 30, 33.

³ Bkn., İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev., Mehmet Yolcu, Yöneliş Yay., İstanbul 1989, I, 94-97; Arap yarımadasında Yahudi ve Hıristiyanların mevcudiyetiyle ilgili bkn. Osman Güner, *Resûlullah'ın Ehl-i Kitap'la Münâsebetleri*, Fecr Yayınevi, Ankara 1997, ss., 60-67, 73-75, 80-84.

⁴ Nahl 16/43.

⁵ Derveze, I, 92, 93.

⁶ Nisâ 4/162.

⁷ Muhamed İbn İshâk, *Siyer*, yayına hazırlayan Muhammed Hamidullah, Akabe Yayınları, ikinci baskı, İstanbul 1991, 262; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa Sakkâ ve diğl. Beyrût t.y., I, 195.

⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâru Sâdr, Beyrut t.y., I, 357; İbn Hişâm, II, 412.

⁹ Bkn. Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, Beyrut t.y., II, 214-15.

itirazlarda Ehl-i Kitab'ın rolünü ve etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yahudilerin Müşrikler Üzerindeki Etkisi

Arap aristokratlarının henüz tebliğin ilk günlerinden itibaren Hz. Muhammed'e karşı olumsuz bir tutum içine girmeleri dikkat çeker. Dikkat edilirse ilk karşı çıkanlar kabile şefleri veya toplumun önde gelenleridir. Risaletin başlangıcında onlar Hz. Muhammed'i kâhin, mecnun, sihirbaz, büyücü, gaipten haber veren ve secili sözler söyleyen şair gibi birtakım sıfatlarla andılar.¹⁰ Ancak bu sıfatlar onun peygamberliği-ni tanımlamada yetersiz kalınca Ehl-i Kitab'tan destek istediler.

İbn İshâk'ın verdiği bilgilere göre, Hz. Muhammed tebliğe başladığı zaman müşrikler en-Nadr b. Hâris b. Alkame ile Ukbe b. Muayt'ı Medine'deki Yahudi alimlerine gönderdiler. Müşriklerin isteği doğrultusunda bu kişiler Yahudi alimlere Hz. Muhammed'in vasıflarını anlatacak ve bu yolla onun hakkında bilgi elde edeceklerdi. Rivayete göre Yahudi alimleri Mekkeli elçilere, Hz. Muhammed'e 'Ruh'¹¹ (Cebrail meleği), 'Ashab-ı Kehf'¹² ve 'Zülkarneyn'¹³ hakkında soru sormalarını istemişler ve şayet bu sorulara cevap verebilirse onun gerçekten bir peygamber olabileceğini söylemişlerdi. en-Nadr ile Ukbe, Mekke'ye dönünce Hz. Muhammed'e gelip Yahudilerden öğrendikleri bilgileri sordular. Resulüallah onlardan bir gün mühlet istedi ve cevaplayacağını söyledi. Ancak aradan onbeş gün geçmesine rağmen herhangi bir vahiy gelmeyince cevap vermede gecikti. Müşrikler bu olayı dillerine dolayıp, Hz. Muhammed'i yalancılıkla suçladılar ve onun peygamberliğiyle alay etmeye başladılar.¹⁴ Sonra Resulüallah'a bu konularla ilgili ayetler nazil oldu ve sorularına cevaplar verdi. Yahudi kaynaklı bu yönlendirme nedeniyle müşriklerin yoğun bir şekilde Hz. Peygamber'i eleştirdikleri ve ona muhalefet ettikleri görülmektedir.

Görüldüğü kadarıyla müşriklerin, Hz. Muhammed'in peygamberliğine itiraz etmelerinde Ehl-i Kitabın etkisi henüz risaletin ilk yıllarından itibaren başlamıştır. Müşriklerin itirazı Yahudilerin de işine geldiği için özellikle Medine'ye hicretten sonra bu sürecin daha etkili bir şekilde devam ettiği görülür. Yahudilerin bu konudaki olumsuz tutumları ilk bakışta dikkat çekmektedir. Ancak onların müşriklerle ortak hareket

¹⁰ İbn İshâk, 207; İbn Hişâm, I, 187, 195; İbn Sa'd, I, 202; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi Tarih*, nşr. J. Tornberg, Beyrut 1965-66, II, 71.

¹¹ Bkn. İsrâ 17/85; Hz. Muhammed Medine'ye hicret ettiği zaman Yahudiler ona gelip 'Ruh' ile ilgili ayette geçen '*size az bir ilim verilmiştir*' sözünün kendilerini de muhatap alıp almadığını sordular. Hz. Muhammed hem Araplar'ı hem de Yahudiler'i kapsadığını söyleyince onu beğenmeyerek yanından ayrıldılar. İbn İshâk, 264.

¹² Bkn. Kehf 18/9 vd.

¹³ Bkn. Kehf 18/83 vd.

¹⁴ İbn İshâk, 262-63; İbn Hişâm, I, 195.

etmelerinin¹⁵ arka planı irdelenince farklı amillerin etkili olduğu anlaşılacaktır. Örneğin İbn Hişâm kaynağı İbn İshâk'a dayanarak Ehl-i Kitap din alimlerinin risalete yakın dönemde bir peygamber gönderileceği beklentisi içinde olduklarına sık sık vurgu yapar.¹⁶ Şayet bu bilginin doğru olduğu kabul edilirse Yahudilerin ona itiraz etmelerinin temel nedeni kolayca anlaşılacağı gibi, aynı zamanda bu durumun onlar açısından çelişki teşkil ettiği de görülecektir. Zira onlar hem gönderilecek nebiden haber verirlerken hem de onu tanımamış konumdadırlar. Ancak siyer kaynaklarında yer alan bu tür bilgiler bir bakıma Hz. Muhammed'in peygamberliğini meşrulaştırma çabası izlenimini akla getirmektedir. Hatırlanacağı gibi ne Yahudiler ne de Hıristiyanlar kendi peygamberlerinden kuşku duymadıkları gibi, her iki dinde de peygamberlik önemli bir kurumdur. Dolayısıyla inandıkları peygamberleri varken tekrar bir peygamber beklentisi içine girmeleri pek mantıklı gözükmemektedir. Kaldı ki hemen her dönemde peygamber beklentisi olgusundan söz edilebilir. Bununla birlikte mesihçi beklenti ve ümitlere kapılmış olan bazı Yahudilerden söz edilmektedir. Hatta söz konusu beklentinin Mekke'deki Arapları da etkilediği ve onların bir kısmının eski dinlere uymak yerine yeni din beklentisi içinde oldukları söylenmektedir.¹⁷ Peygamber beklentisiyle ilgili olarak İbn Hişâm ilginç bir kayıt aktarmaktadır. Bu kayda göre Medineli Yahudiler ile Araplar arasında sürekli anlaşmazlık ve çatışmalar yaşanıyordu. Âsım b. Ömer b. Katâde söz konusu anlaşmazlıklara işaret ederek Yahudilerin durumuyla ilgili şu bilgileri vermektedir: 'Cahiliye devrinde biz müşrik onlar da Ehl-i Kitap idi. Biz hileyle onlara galip gelince, onlar bizi şöyle tehdit ediyorlardı: 'Yakında bir peygamber gönderilecek. Biz ona tabi olacağız. Onun zamanı yaklaştı ve onunla birlikte sizinle Âd ve İrem'in savaşması gibi savaşacağız.' Âsım b. Katâde sözlerini şöyle tamamlamaktadır: 'Allah, elçisini Kureyşten gönderince biz ona tabi olduk. Onlarsa inkâr ettiler.'¹⁸ Şayet bu kayıt doğruysa Medineli müşriklerin Hz. Muhammed'in peygamberliğini kolaylıkla kabul etmelerine şaşmamak gerekir. Buna ilaveten Fazlur Rahman onların din değiştirmeleriyle ilgili olarak tebliğ sürecinde inen ve Peygamber'in davetine karşı çıkanların reaksiyonlarına vurgu yapan ayetlerden¹⁹ hareketle Yahudi, Hıristiyan ve müşrik Araplar'ın belli oranda dinlerini değiştirme çabası ve arayışı içinde olduklarına işaret eder.²⁰

¹⁵ Bkn. İsmail Hakkı Atçeken, *Hız. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul 1996, 109-112.

¹⁶ İbn Hişâm, I, 132, II, 383; Taberî, II, 204; Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceğine dair Yahudi kaynaklı rivayetler hakkında bkn. Atçeken, ss., 49-64.

¹⁷ Fazlur Rahman, 33, 34-35.

¹⁸ İbn Hişâm, I, 283.

¹⁹ 'And olsun bu tehdit bize de bizden önce atalarımıza da yapıldı. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.' Mü'minün/83. ayrıca bkn. Neml 27/67-68.

²⁰ Fazlur Rahman, 31.

Anlaşılan Yahudi kaynaklı tehdit ya da korku, onların Hz. Muhammed'in davetini kabul etmelerini kolaylaştırmıştı.²¹ Nitekim onlar Akabe'de Hz. Muhammed ile karşılaştıkları zaman birbirlerine şöyle söylemişlerdi: 'Ey kavmimiz! Biliniz ki, vallahi bu adam Yahudilerin bizi korkuttuğu nebîdir. Bizden önce ona kimse tâbi olmasın.'²² Nebî beklentisinde olan Yahudilerden²³ bir kısmının ise Hz. Muhammed'e tabi oldukları söylenmektedir. Örneğin Yahudi kökenli olan Abdullah b. Selâm bu beklenti nedeniyle Müslüman olduğunu bizzat ifade etmektedir.²⁴ Buna mukabil inanmayan Yahudiler her ne kadar nebî beklentisi içerisinde olsalar da bu nebînin kendileri arasından çıkacağını düşündüklerinden Kureyşten çıkan bir peygambere inanmamışlardır. Bir başka ifadeyle beklenen peygamberin Araplar arasından gönderilmiş olması bir bakıma Yahudilerin kurguladığı planı bozmuştur. Şayet bu kayıtlar doğruysa Yahudilerin Hz. Muhammed'in peygamberliğine itiraz etmeleri veya ona düşmanlıkta müşriklerle işbirliği yapmaları şaşırtıcı değildir. Öte yandan Medinelilerin Kureyşli bir peygambere kolayca tabi olmaları ve ısrarla onu yurtlarına davet etmeleri, sözü edilen Yahudi tehdidiyle örtüşür gibidir. Özellikle Kureyşli müşrikler şiddetle ona itiraz ederken Medineli müşriklerin onun yanında yer almaları, onlar üzerindeki Yahudi kaynaklı korku ya da tehdidin bir uzantısı izlenimini akla getirmektedir. Buna ilaveten değişik bir çok etkenden söz etmek mümkündür. Ancak konunun sınırlarını aşmamak için bu nedenler üzerinde durmayı gerekli görmüyoruz.

İbn Hişâm, beklenen nebînin Araplar'dan gönderilmesi üzerine Yahudilerin Hz. Muhammed'e olumsuz yaklaştıklarını ve onu kıskandıklarını dile getirerek ona kin güttüklerini söylemektedir. Evs ve Hazrec'ten Resulüallah'a inanmayan ve Cahiliye adetlerine göre hayatını sürdürmek isteyenler de onlara katılmışlardır. Bunlar cennet, cehennem ve öldükten sonra dirilme, kıyamet günü, helal, haram gibi kavramları kabul etmeyip putperestliği sürdürmekte ısrarlıydılar.²⁵ Onlar da Yahudilerin inkâr etmesi gibi Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr ediyorlardı.²⁶ Yahudiler peygamberin kendilerinden olmaması nedeniyle onu tanımak istemezken, onlarla birlikte hareket eden Araplar ise bir bakıma kendi inanç ve kanaatleri nedeniyle birtakım itirazlar dillendirmekteydiler. Ancak amaç aynı noktada kesiştiği için ortak hareket edip düşmanlık ya da peygamberliğe itiraz konusunda birleşmişlerdir.

²¹ Taberî, II, 234.

²² İbn Hişâm, II, 292, 383; Taberî, II, 234.

²³ Bkn. Mehmet Ali Kapar, *Hz. Muhammed'in (sav) Müşriklerle Münasebetleri*, Esra Yayınları, Konya 1993, 49, 101.

²⁴ İbn Hişâm, II, 361.

²⁵ İbn Hişâm, II, 383.

²⁶ İbn Hişâm, II, 358.

Ehl-i Kitap bilgi, kültür, inanç, yaşam standardı ve iktisadî yönden daha üstün olduklarından bu konularda Araplar'ı etkilemiş olmaları muhtemeldir. Özellikle 'geçmiş milletlerin masalları' şeklinde Kur'an'da işaret edilen kıssaların Araplar tarafından bilinmesi, onların Yahudi-Hıristiyan geleneğinden haberdar olduklarının somut işareti olarak yorumlanabilir.²⁷ Dolayısıyla Araplar'ın zihninde var olan peygamberler ve onların ümmetleriyle ilgili birtakım kıssaların yanı sıra melek, şeytan gibi fenomenlerin ekseriyetle Ehl-i Kitap kaynaklı bilgilerden oluştuğu söylenebilir. Bu bağlamda onların gündelik hayatlarıyla ilgili alışkanlıkları, dinsel ritüelleri, sanat ve ziraatla ilgili birtakım deneyimlerinin Araplar'a geçmiş olma ihtimali pek tabiidir.²⁸ Hz. Muhammed'in onlara getirmiş olduğu öğreti özellikle alışlagelmiş hayatın dışında yeni bir yaşam biçimi oluşturduğundan ister istemez tepkiyle karşılaşmıştır. Zira onlar edindikleri bilgi çerçevesinde peygamberliği insanüstü bir konuma getirmişlerdir. Bu itibarla onun kendi aralarında dolaşmasını, bir insanın günlük ihtiyaçları olan faaliyetlerde bulunmasını anlamlandıramamışlar ve bu nedenle onu şaşkınlıkla karşılamışlardır.²⁹

Yahudiler beklenen nebiyi tasdik etmedikleri gibi, aynı zamanda Hz. Muhammed'e inananları da birtakım menfi propagandalarla etkilemeye çalışmışlardır. Örneğin Huyey b. Ahtab ve kardeşi Ebû Yâsir, peygamberin Araplardan çıkması üzerine insanları Hz. Muhammed'den uzaklaştırmak için oldukça gayret göstermişlerdir.³⁰ Ayrıca İbn Hüreymile ve Vehb b. Ziyâd gibi Yahudi ileri gelenleri Hz. Peygamber'e gelip, 'Ey Muhammed! Gökten okuyacağımız bir kitap getir. Bize nehirler çıkart ki sana tabi olalım ve seni tasdik edelim.'³¹ gibi sözler sarf etmişlerdir. Dikkat edilirse benzer talepler müşrik Araplar tarafından da gelmiştir ve onlar da tıpkı Yahudiler gibi Resulüllah'tan birtakım mucizeler beklemişlerdir. Ancak istekleri geri çevrilince bu sefer onu

²⁷ Fazlur Rahman, 31.

²⁸ Derveze, I, 112.

²⁹ Dediler, 'Bu elçiye ne oluyor ki yemek yiyor, çarşılarda geziyor? Ona kendisiyle beraber uyarıcı olacak bir melek indirilmeli değil mi?' 'Yahut üstüne bir hazine atılmalı yahut kendisinin, ürününden yiyeceği bir bahçesi olmalı değil mi?' Ve zalimler: 'Siz başka değil, sadece büyülenmiş adama uyuyorsunuz' dediler. Bak senin için nasıl benzetmeler yaptılar da saptılar (Furkan 25/7-9). Dediler ki, 'yerden bize bir göze fişkirtmadıkça sana inanmayız.' 'Yahut senin hurmalardan ve üzümlerden oluşan bir bahçen olmalı, aralarından ırmaklar fişkirtmalısın' 'Yahut zannettiğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin yahut Allah'ı ve Melekleri karşımıza getirmelisin. 'Yahut altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalsın. Ama sen üzerimize, okuyacağımız bir Kitap indirmediğin senin sadece göğe çıkmaya da inanmayız.' De ki, 'Rabbimin şanı yücedir. Ben sadece elçi olarak gönderilen bir insan değilim?' (İsra 17/90-93). (Ayet meallerinde Süleyman Ateş'in Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali'nden yararlanılmıştır).

³⁰ İbn Hişâm, II, 390.

³¹ İbn Hişâm, II, 389, 390.

yalancılıkla ve sefihlikle suçlamışlardır.³² Görüldüğü kadarıyla özellikle mucize beklentisi konusunda Yahudilerin müşrikler üzerinde ciddi bir etkileri söz konusudur.³³ Onlar peygamberi insanüstü vasıflarda algıladıklarından Hz. Muhammed'i de o şekilde görmek istemişlerdir. Onlardan etkilenen müşrikler sürekli Hz. Peygamber'den olağanüstü davranışlar beklemişlerdir. Örneğin bir bedevi ona, 'Şayet sen peygambersen devemin karnındakinden haber ver.' diye istekte bulunmuştur. Ancak sorunun saçmalığı nedeniyle sınırlanan Seleme b. Selâm b. Vakş ona argo bir cevap verince Hz. Peygamber onu böyle konuşmaması için uyarmıştır.³⁴ Râfi' b. Hüreymile adlı bir Yahudi ise Resulü Allah'a gelip 'Şayet sen iddia ettiğin gibi Allah tarafından gönderilen peygambersen O'na söyle de bizimle konuşsun ve sesini duyalım.'³⁵ gibi değişik bir talepte bulunmuştur. Hz. Peygamber kendisinin bu maksatla gönderilmediğini söyleyip, tebliğle görevlendirildiğini hatırlatarak onları Allah'ın azabıyla korkutmamaya çalışınca onlar kendilerinin tıpkı Hıristiyanlar gibi Allah'ın oğulları olduğunu söyleyip³⁶ bu yolla ayrıcalıklı olduklarını göstermeye çalışmışlardır. Müşrikler de ondan benzer taleplerde bulunmuşlardı. Onlar da gökten bir melek indirtmesini ve onun Resulü Allah'ın peygamberliğini tasdik ettiğine tanık olmak istediklerini dile getirmişler ve ancak bu şekilde ona inanacaklarını söylemişlerdi.³⁷

Yahudiler özellikle Hz. Muhammed ve ashabının Medine'ye göç etmesinden sonra, Arapları kışkırtarak onlar vasıtasıyla Allah Resulü'nün peygamberliğine itiraz ve düşmanlıklarını sürdürmeye çalıştılar. Nitekim Medinelilerin ekseriyeti Müslümanları kabul ederken özellikle Yahudilerin etkisiyle karşı çıkanlar ve onun peygamberliğine itiraz edenlerin sayısı da azımsanmayacak ölçüdeydi. Örneğin Resulü Allah hicret etmeden önce Mus'âb b. Umeyr'i buraya gönderdiğinde Es'âd b. Zürâre onu Üseyd b. Hudayr ile tanıştırtırken 'İşte bu kavminin efendisi, sana geldi.' diye takdim edince o, küfürlü sözlerle önlerine durarak şu karşılığı vermişti: 'Sizi bize getiren nedir? Zayıflarımızı fesada uğratiyorsunuz. Şayet yaşamak istiyorsanız yurdumuzdan çekip gidin.'³⁸ Aynı şekilde Sa'd b. Mu'âz da Es'âd b. Zürâre ile birlikte İslâm'ı anlatan Mus'ab b. Umeyr'e kızmış ve ona refakat eden Es'âd'a şunları söylemişti: 'Ey Ebû Umâme! Vallahi aramızda akrabalık olmasaydı, bu adamı benden kurtaramazdın. İstemediğimiz şeyleri evlerimize mi sokacaksınız?'³⁹ Mus'ab'ın İslâm'ı anlatmasından rahatsız olan ve onu kabul et-

³² İbn İshâk, 262-63; İbn Hişâm, I, 195.

³³ İsrâ 17/90-93; Ankebut 29/50-51.

³⁴ İbn Hişâm, II, 446.

³⁵ İbn Hişâm, II, 390, 391.

³⁶ İbn Hişâm, II, 403.

³⁷ İbn İshâk, 258-59.

³⁸ Taberî, II, 236; ayrıca bkn. İbn Hişâm, II, 297.

³⁹ İbn Hişâm, II, 298; Taberî, II, 236.

meyen Evs b. Hâris kabilesinin kolları olan Benû Ümeyye b. Zeyd, Hatme, Vâil ve Vâkîf ailelerinden hiç kimsenin Müslüman olmadığı ve bunlara 'Evsullah' dendiği belirtilmektedir. Onlar Yahudilerle ortak hareket ettikleri gibi, itibar gösterdikleri ve aynı zamanda hem önderleri hem de şairleri olan Ebû Kays b. Eslet'in isteği üzerine hiç birisi Müslüman olmamıştı.⁴⁰

Yahudiler Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmemeleri üzerine Mu'âz b. Cebel ve Beşîr b. Berâ onlara kendilerinin müşrik olduğu zaman gönderilecek peygamber ve onun özelliklerinden haber verdiklerini hatırlatarak Muhammed'e inanmamaları arasındaki çelişkilerini dillendirdiler. Sellâm b. Mişkem ise, onun kendi bildikleri şeyleri getirmediğini ve sözünü ettikleri peygamberin o olamayacağını söyleyerek karşılık verdi.⁴¹ Hatta Malik b. Sayf gibi ileri gelenler kendilerine Hz. Muhammed ile ilgili hiçbir şey söylenmediğini dile getirip onun peygamberliğini kabul etmezken, bazıları da Hz. Peygamber'e, 'Bize bildiğimiz bir şey getirmedi ve Allah da bir delil indirmede ki, bundan dolayı sana inanalım.' gibi sözlerle onun peygamberliğini kabul etmediler. Buna mukabil bazıları Kur'an hakkında 'Bunu sana cinler mi öğretiyor?' diye sorular sorup şöyle bir teklifte bulunmuşlardı: 'Ey Muhammed! Biliyorsun Allah gönderdiği elçisinin isteklerini yapar. O halde bize gökten bir kitap indir de ona inanalım. Aksi halde senin getirdiğinin benzerini biz de sana sunarız.'⁴² Onların bu isteği üzerine şu ayetin nazil olduğu belirtilmektedir: '*De ki, 'And olsun eğer insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine arka çıksalar yine onun benzerini getiremezler.'*⁴³ Yahudilerin bu tür itirazları ve olağanüstü beklentilerinden, anlaşılın Araplar da etkilenmişler ve onlar da Hz. Muhammed'den benzer isteklerde bulunmuşlardır.

Yahudiler Allah Resulünün peygamberliğine itiraz ederken, Üzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu iddia ediyorlardı.⁴⁴ Onlar Resulullah'a gelip 'Allah her şeyi yarattıysa onu kim yarattı?' gibi sorular sordular ve onu sıkıştırmaya çalıştılar. Ayrıca ondan Allah'ın vasıflarını sordular.⁴⁵ Onlar Kur'an ayetlerinin Tevrat gibi derli toplu bir kitap olmadığını ileri sürerek onun hak olup olmadığını bilmediklerini, dolayısıyla ona inanamayacaklarını söylüyorlardı. Yahudilerle görüşen Nadr b. Hâris de benzer söz ve tekliflerde bulunmuştur. O, halkın karşısına geçip Resulullah'ın anlattıklarından daha güzelini kendisinin anlatacağını

⁴⁰ İbn Hişâm, II, 299, 347.

⁴¹ İbn Hişâm, II, 389.

⁴² İbn Hişâm, II, 410.

⁴³ İsrâ 17/88.

⁴⁴ İbn Hişâm, II, 409.

⁴⁵ İbn Hişâm, II, 411.

iddia eder, hatta onun okuduğu ayetler gibi kendisine de yakın zamanda ayetler indirileceğini söylerdi.⁴⁶ Bazı müşrikler de ondan aşırı taleplerde buldukları zaman 'Madem peygambersin neden Allah sana bu soruları soracağımızı daha önceden haber vermedi?'⁴⁷ gibi sorularla ona itirazlarda bulunuyorlardı.

Yahudi kökenli Abdullah b. Selâm Müslüman olduğu zaman kendi ileri gelenlerinden Huyey b. Ahtab, Ka'b b. Esed, Ebû Râfi', Eşye' ve Şemvil b. Zeyd ona dediler ki, 'Peygamberlik Arap'ta olmaz, senin arkadaşın sadece bir meliktir.' Sonra da Hz. Peygamber'e gelip Zülkarneyn hakkında soru sordular.⁴⁸ Kureyşli Nadr b. Hâris ve Ebû Muayt da Yahudilerin isteği üzerine benzer sorular sormuşlar ve Resulü Allah'ın cevabı gecikince onunla alay edip yalancılıkla suçlamışlardı. Yahudilerin bu sözleri Resulü Allah'ı bir bakıma kral peygamber olarak algılamış olmalarından da kaynaklanmış olabilir. Araplar özellikle Resulü Allah'ın hayatının sonlarına doğru peygamberliği siyasî bir güç ve nüfuz unsuru olarak gördüklerinden, bir kısım kabile şeflerinin peygamberlik iddiasıyla ortaya çıktıkları görülür.

Kaynuka Yahudilerinin en meşhur alimlerinden ve ileri gelenlerinden olan Husayn b. Selâm Müslüman olduğu zaman ismi Resulü Allah tarafından Abdullah b. Selâm olarak değiştirilmişti.⁴⁹ Rivayete göre o, bir süre Müslümanlığını gizlemiş ve Yahudileri'nin en ileri gelen alimlerinden olduğu için Resulü Allah ile anlaşıp kendisinin olmadığı bir toplumda Resulü Allah'tan kendisini kavmine sormasını istemişti. Onlar Resulü Allah ile peygamberliğini müzakere ederlerken o çıkagelmış ve olanlara Hz. Muhammed'in gerçek peygamber olduğunu bildikleri halde kasten inanmadıklarını yüzlerine vurmuştu. Bu davranışı nedeniyle kavmi de onu ayıplamıştı.⁵⁰ Yine Yahudi alimi ve aynı zamanda zenginlerinden olan Muhayrik, daha önceki bilgilerine dayanarak Hz. Muhammed'in beklenen peygamber olduğuna inanmış ve halkına onunla ilgili nasihatlerde bulunmuştu. Ancak bu şahıs Uhud günü öldürülmüş ve onun hakkında Resulü Allah güzel sözler söylemiştir.⁵¹ Öte

⁴⁶ İbn İshâk, 261; İbn Hişâm, I, 195, 239.

⁴⁷ İbn İshâk, 259.

⁴⁸ İbn Hişâm, II, 411.

⁴⁹ İbn Hişâm, II, 360; Onun Müslüman olmasıyla ilgili İbn Hişâm özetle şu bilgileri aktarmaktadır: Abdullah b. Selâm Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve özelliklerini duyduğu zaman beklemekte oldukları peygamberin olduğuna kanaat getirerek bir süre bu düşüncesini gizledi. Resulü Allah Medine'ye gelince halasıyla birlikte bulunduğu bahçesindeyken tekbir getirdi. Halası onun bu tavrına tepki gösterince onun Hz. Mûsâ'nın kardeşi olduğunu söyledi. Halası da ona bekledikleri son peygamber olabileceği karşılığını verdi. Ardından Abdullah b. Selâm onun yanına gelip Müslüman oldu. İbn Hişâm, II, 360-61.

⁵⁰ İbn Hişâm, II, 361; ayrıca bkn. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev., Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, Beşinci baskı, İstanbul 1993, I, 574-75.

⁵¹ İbn Hişâm, II, 362.

yandan Müslüman olan Yahudi kökenli sahabilerin Resulü Allah'ın peygamberliğinin algılanmasında önemli etkilerinin olduğu düşünülebilir. Ancak özellikle Medineli Araplar'ın Hz. Peygamber'e karşı çıkmalarında Yahudilerin rolünün daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hişâm bu gibi kişileri münafık olarak isimlendirmekte ve onlar arasında Zeviyye b. Hâris, Cülâs b. Süveyd ve onun kardeşi Hâris b. Süveyd gibi isimler saymaktadır.⁵² Anlaşılan Yahudilerin olumsuz propagandalarının etkisinde kalan Cülâs, Tebûk seferi sırasında tereddüt edip orduya katılmamış ve kafasındaki şüpheleri Umeyr b. Sa'd'a aktararak şöyle demişti: 'Şayet bu adam doğruysa, biz eşeklerden daha kötü durumdayız.'⁵³ Cülâs'ın kardeşi Süveyd de Yahudiler'den öğrendiği bilgilerin etkisiyle münafıklık yapıp Uhud savaşında iki Müslüman'ı öldürüp ardından Kureyş'e sığınmıştır.⁵⁴

Araplar arasında büyü, falcılık, sihir gibi fenomenlerin hayli etkin olduğu bilinmektedir. Bu tür fenomenlerin Yahudiler tarafından da kullanıldığı görülmektedir.⁵⁵ Örneğin Yahudi kökenli Lebid b. A'sem'in, hanımlarından ayrılması için Hz. Muhammed'e büyü yapmaya çalıştığı söylenir.⁵⁶ Medineli münafıklardan olan Dahhâk b. Sâbit, Yahudileri sevmesiyle tanınıyordu. Onun hakkında Hassân b. Sâbit bir şiir söyleyip Yahudileri ve dinlerini sevmekle suçlamış ve onu eleştirmişti.⁵⁷ Yahudilerle işbirliği yapan münafıklar, toplumu etkileyip Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı olumsuz propaganda yapmaktaydılar. Anlaşıldığı kadarıyla karşılıklı dostluklar Resulü Allah'a yönelik düşmanlıkta onları ortak hareket etmeye sevk etmiştir. İbn Hişâm'a göre Bakara suresinin ilk yüz ayetindeki ilgili yerler, Evs ve Hazreci münafıkların Yahudilerle işbirliği yapması nedeniyle nazil olmuştur.⁵⁸

Yahudiler Hz. Muhammed'e inanan insanları fesada uğratmak için sabah inanmış gibi gösterip akşamleyin inkâr ederek birtakım hilelere başvurdular.⁵⁹ Hatta Evs ve Hazrec kabileleri arasına fitne sokarak onları birbirine düşürmeyi denediler. Onların bu faaliyetleri Kur'an'a bile yansımış ve bile bile inkâr etmeleri nedeniyle fitne çıkardıklarından dolayı yerilmişlerdir.⁶⁰ Resulü Allah onların olumsuz propagandalarını öğrenince ashabıyla birlikte onların aralarını buluşturmuştu.⁶¹ Benzer

⁵² İbn Hişâm, II, 363.

⁵³ İbn Hişâm, II, 363; Daha sonradan Cülâs'ın tövbe ettiği ve Müslüman olarak öldüğü nakledilmektedir. İbn Hişâm, II, 364.

⁵⁴ İbn Hişâm, II, 364.

⁵⁵ Derveze, I, 111.

⁵⁶ İbn Sa'd, II, 197; İbn Hişâm, II, 360.

⁵⁷ İbn Hişâm, II, 368.

⁵⁸ Bkn. İbn Hişâm, II, 372.

⁵⁹ İbn Hişâm, II, 394.

⁶⁰ Âlu İmrân 3/99-103.

⁶¹ İbn Hişâm, II, 396.

bir tutum münafıklar tarafından da sergilenmiştir. Onlar kendilerini Müslüman olarak tanıtip mescide girer, çıktuktan sonra da öğrendiklerini farklı ortamlarda alaylı sözlerle etrafta konuşurlardı. Hatta bu tutumlarından dolayı Resulü Allah onları mescitten dışarı attırmıştı.⁶² Araplar arasında birtakım münafıklar olduğu gibi, Yahudilerden de kendisini Müslüman olarak tanıtanlar bulunuyordu.⁶³ Onlardan Zeyd b. Lusayt Resulü Allah'ın devesi kayb olduğu zaman şöyle demişti: 'Muhammed gökten kendisine haberler geldiğini iddia ediyor. Halbuki o, kaybolan devesinin yerini bile bilmiyor.'⁶⁴ Onların bu sözlerinin ardından Resulü Allah, 'Ben sadece Rabbimin bana bildirdiklerini bilirim.'⁶⁵ karşılığını vermişti. Hatırlanacağı gibi müşrikler de Resulü Allah'ı sürekli gaip haber veren biri olarak görmüşler ve benzer taleplerde bulunmuşlardı.

İbn Hişâm, Hz. Muhammed'e aleni olarak düşmanlık eden Yahudi ileri gelenlerinden bir çok isim zikretmektedir.⁶⁶ Bunların bir kısmının Medineli Araplarla ilişkileri vardı.⁶⁷ Onlar bu yolla Hz. Muhammed'in peygamberliğine itirazlarını sürdürüyorlardı. Abdullah b. Ubeyy b. Selül ve onun başını çektiği münafıklar Yahudilerle sıkı işbirliği yapıp onlarla ortak hareket ediyordu.⁶⁸ Örneğin Benû Nadr kabilesinin Medine'den çıkarılması gündeme gelince onlar Yahudilere gidip şöyle demişlerdi: 'Şayet siz çıkarılırsanız, sizinle birlikte biz de çıkarız. Ayrıca sizin aleyhinize asla kimseyle işbirliği yapmayız. Şayet savaşırırsanız size yardım ederiz.'⁶⁹ Görüldüğü kadarıyla Araplar ile Yahudiler arasında Resulü Allah'ın peygamberliğine ve Müslümanlara karşı düşmanlıkta gizli bir ittifak söz konusudur.

Hz. Peygamber Yahudileri İslâm'a davet ettiği zaman, onlar babalarının dinlerinde kalmayı istemişler ve atalarının kendilerinden daha bilgili ve üstün olduğunu ileri sürmüşlerdi.⁷⁰ Benzer bir reaksiyonu müşrikler de gösterip, Müslümanları babalarının dininden ayrılmakla suçlamışlar ve Hz. Peygamber'i atalarının dinine küfür etmekle itham etmişlerdi. Onlar Yahudilerden öğrendikleri bilgiler doğrultusunda ge-

⁶² İbn Hişâm, II, 370.

⁶³ Bkn. Adnan Demircan, *Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar*, Esra Yayınları, Konya 1996, 115-16.

⁶⁴ İbn Hişâm, II, 370; ayrıca bkn. Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, Beyrut 1984/1404, II, 423-24.

⁶⁵ İbn Hişâm, II, 370.

⁶⁶ İbn Hişâm, II, 359.

⁶⁷ Hatırlanacağı gibi, Medineliler Akabe'de Hz. Muhammed'i yurtlarına davet ettikleri zaman Ebû Heysem Yahudileri kast ederek şu uyarıda bulunmuştu: 'Ey Allah Resulü! Bizimle bazı adamlar arasında bağ vardır. Biz onları keseceğiz. Şayet bunu yapar, Allah da seni başarıya ulaştırırsa bizi bırakıp kavmine dönmeyi düşünür müsün?' İbn Hişâm, II, 303; Taberî, II, 239.

⁶⁸ Bkn. Demircan, 107-108, 110-112.

⁶⁹ İbn Hişâm, II, 369.

⁷⁰ İbn Hişâm, II, 393.

len nebî ile alışık oldukları hayat düzenlerinin bozulacağı endişesine düşmüşlerdi. Medineli Araplar'dan bir kısmının Yahudilerle şahsi ve kabilevi ittifakları vardı. İbn Hişâm'ın bildirdiğine göre Tevrat'ta kan dökme yasağı ve alınan esirlerin fidye karşılığında serbest bırakılması hükümlerini Evs ve Hazrec kabileleri de benimsemiş ve bu hükme uymak için birbirlerinden aldıkları esirleri karşılıklı serbest bırakmışlardı. Örneğin Evs'te esir olan Kaynukalı Yahudiler bu yolla serbest kalmışlardır. Aynı şekilde Hazrec'in elindeki Nadr ve Kureyza esirleri de bu yolla serbest bırakılmışlardır.⁷¹ Görünen o ki, Yahudilerle kurulan bu sıkı işbirliğinin neticesinde müşrik Araplar dinî ve siyasî birçok konuda onlardan etkilenmişlerdir. Nitekim bu etki üzerine onlar tıpkı Hz. İsa ve Hz. Mûsâ'nın mucize gösterdiği gibi Hz. Muhammed'in de mucize göstermesini istemişlerdir.⁷²

Yahudiler bilgi ve ekonomik yönden daha ileri düzeyde olduklarını bir şekilde Resulüallah'a hissettirip bir bakıma bunu tehdit unsuru olarak kullanmışlardı. Örneğin, Bedir savaşının akabinde Resulüallah Kureyş'in başına gelenleri hatırlatıp onların Müslüman olmalarını isteyince, Yahudiler şu karşılığı vermişlerdi: 'Ey Muhammed! Sen savaş bilmeyen Kureyş'ten birtakım insanları öldürdüğüne aldanma. Şayet bizimle savaşırsan bizim nasıl savaştığımızı ve bizim gibisiyle savaşmadığını da görürsün.'⁷³ Ebû Dâvûd'da yer alan hadis kaydına göre ise, Araplar Yahudilerin bilgi yönünden kendilerinden üstün olduklarına inanırdı. Bu nedenle onların birçok davranışını taklit ediyorlardı. Hatta bu taklidin onların hanımlarıyla ilişkilerinin mahiyetine kadar yansdığı görülmektedir. Medine'ye hicret eden Kureyşliler de aynen Medineli Araplar gibi aile içi ilişkilerde Yahudiler'in bazı davranışlarını benimzediler.⁷⁴

Öte yandan Yahudiler kendilerini üstün gördüklerinden gönderilecek nebînin kendi aralarından olması gerektiğini düşünüyorlardı. Hz. Muhammed'i kast ederek, 'Biz dururken ona mı zikir indirildi?'⁷⁵ diye onun peygamberliğini kabul etmemişlerdi. Benzer bir reaksiyon Arap aristokratlarından da gelmiştir. Onlar da onu, 'Allah senden başka peygamber gönderecek adam bulamadı mı?' diye eleştirmişlerdi.⁷⁶ Resulüallah ile karşılaşan Nübeyh ve Münebbih adlı iki kardeş ise 'Allah peygamber gönderecek senden başka adam bulamadı mı? Burada senden daha yaşlı ve zenginler var.' sözleriyle onun peygamber olamayaca-

⁷¹ İbn Hişâm, II, 382.

⁷² İbn Hişâm, II, 383.

⁷³ Ebû Dâvûd, *Harâc* 22 (3001); İbn Hişâm, II, 393.

⁷⁴ Ebû Dâvûd, *Nikâh* 46, (2164).

⁷⁵ Sâd 38/8.

⁷⁶ İbn Hişâm, II, 285; İbnü'l-Esir, II, 91.

ğını düşünmüşlerdi.⁷⁷ Velid b. Muğîre ise Hz. Muhammed'i kendisine göre küçük görerek onun peygamberliği ile ilgili şunları söylemişti: 'Ben dururken Muhammed'e mi vahiy geliyor? Oysa ben Kureyş'in büyüğüm ve onların şeyhiyim. Sakif'in efendisi Ebû Mes'ûd Amr b. Umeyr dururken mi Muhammed'e vahiy geliyor? Biz iki köyün büyükleriyiz.'⁷⁸ Görüldüğü gibi Yahudilerin kullandığı söylemle müşriklerin kullandığı söylem bir biriyle örtüşmektedir. Bu örneklerde direkt olarak bir Yahudi etkilenmesinden söz edilmeyebilir, ancak aynı paralelde eleştiri yapılmış olması dikkat çekicidir.

Hz. Peygamber bazen Ehl-i Kitap ile bir araya gelip çeşitli konularda müzakereler yapardı. Yahudi Midras'ın evindeki bir sohbetle Nu'man b. Amr ile Hâris b. Zeyd, Hz. Muhammed'e hangi dinden olduğu sordular. Resulü Allah Hz. İbrahim'in dininden olduğunu söyleyince, onlar Hz. İbrahim'in Yahudi olduğunu iddia ettiler.⁷⁹ Hatta onlar bu konuda Hıristiyanlarla da tartışma yaşamışlardı. Nitekim söz konusu toplantıda bulunan Hıristiyanlar da Hz. İbrahim'in kendilerinden olduğunu iddia etmişler ve böylece aralarında tartışma çıkmıştı.⁸⁰

Ehl-i Kitap peygamberin gelecekte haber vereceğini düşünerek ona kıyametin ne zaman kopacağını sormuştu.⁸¹ Hz. Peygamber geleceğe yönelik bilginin sadece Allah tarafından bilinebileceğini söylemesi üzerine, onlar kendilerince bir hesaplama yaparak bir bakıma onu bilgisizliğini ortaya koymaya çalışmışlardı.⁸² Benzer taleplerde müşrikler de bulunmuş ve sürekli onu geleceğe yönelik haberler veren bir konumda görmek istemişlerdir.

Hz. Peygamber Yahudileri dine davet ettiği zaman kendilerinin bu söylediklerinden haberleri olmadığını dile getirip onun teklifini reddetmişlerdi.⁸³ Aynı şekilde müşrikler de onun söylediklerini daha önce hiç duymadıklarını bahane ederek kabul etmemişlerdi. İbn Hişâm bu tür sorular soran ve fitne çıkaran Yahudilerden birçok kişinin ismini saymakta ve bunlardan bir kısmının Kureyş'i ziyaret ederek şu soruyu sorduklarını nakletmektedir: 'Sizin diniz mi daha iyi, yoksa Muhammed'in dini mi?' Ardından da müşriklere 'sizin dininiz daha iyidir' deyip onları Hz. Muhammed'den uzaklaştırmaya çalıştılar.⁸⁴ Ayrıca onlar kendi aralarından Hz. Muhammed'e inananları 'Bizden ancak ona şerhiler inandı. Şayet bizim hayırlılarımız olsalardı babalarının dini terk

⁷⁷ İbnü'l-Esir, II, 73.

⁷⁸ İbn Hişâm, I, 242.

⁷⁹ İbn Hişâm, II, 393-94.

⁸⁰ İbn Hişâm, II, 394.

⁸¹ İbn Hişâm, II, 408.

⁸² İbn Hişâm, II, 381.

⁸³ İbn Hişâm, II, 401.

⁸⁴ İbn Hişâm, II, 402.

etmezlerdi.’ sözleriyle müşriklerden ona iman etmek isteyenlere engel olmaya çalıştılar.⁸⁵ Yine onlar bazı Müslümanlarla dostluklar kurup bu yola onların kafasını karıştırmaya çalıştılar.⁸⁶ Benzer reaksiyonların müşrikler tarafından da Müslümanlara yapıldığı görülmektedir. Her iki olay arasındaki benzerlik onlardan etkilenme olduğunu akla getirmektedir.

Yahudi bilginlerinden bir gurup Hz. Muhammed’e gelip birtakım sorular sordular ve istedikleri cevabı verdiği takdirde kendisine inancıklarını söylediler. Peygamber de onların teklifini kabul etti. Onlar çocuğun annesine benzeme sebebini, uykusunun nasıl olduğunu, İsrail’in kendisine haram kıldığı şeylerin neler olduğunu ve Cebrail meleği hakkında sordular. Hz. Muhammed her birisine ayrı ayrı cevap verince, bu bilgileri nereden öğrendiğini sordular. Resulüllah, Cebrail’den öğrendiğini söyleyince, onlar onun kendilerine düşman olduğunu ve şiddet yanlısı kan döken bir melek olarak geleceğini söylediler ve bu nedenle inanamayacaklarını ifade ettiler.⁸⁷ Yahudiler ayrıca Hz. Muhammed, Hz. Süleyman’ın peygamber olduğunu söyleyince, onlar şu sözleri dillendiriyorlardı: ‘Muhammed’e şaşırıyor musunuz? Süleyman’ın peygamber olduğunu söylüyorlar. Halbuki o büyücüdür.’⁸⁸ Onlar Hz. Süleyman’ın büyücü ve sihirci olduğunu ileri sürdükleri gibi Hz. Muhammed’i de benzer şekilde tanımlamaya çalıştılar.⁸⁹ Benzer söylemlerin müşrikler tarafından da dile getirildiği görülmektedir. Onlar da Yahudilerden öğrendikleri bilgilerle Resulüllh’a ‘Ruh’ hakkında sorular sormuşlardı. Ancak sorularına kafalarındaki cevabı veremeyeceğini düşünürken, aldıkları cevap üzerine onu sihirci ve büyücü olarak tanımlayarak peygamberlikle büyü arasında bir ilinti kurdular.

Yahudilerden bir gurup Hz. Muhammed’e gelip geçmişte birçok peygamber gönderildiğini, bunların hepsinin saltanat sürelerini ve ümetinin rızkının ne olduğunu bildiklerini ancak kendisinin bundan haberi olmadığını dile getirerek onu küçük düşürmeye çalıştılar. Hatta içlerinden Hüey b. Ahtab harufu mukataa harflerinden bazılarını hatırlatıp kendince her birinin tekabül ettiği yıllara göre onun saltanat süresini tahmin etmeye çalıştı.⁹⁰ Benzer bir talep Araplar tarafından da dillendirilmişti. Onlar da peygamberliği saltanat gibi algılayıp, ölümünden sonra kendilerine devredilmek koşuluyla ona inancıklarını söylemişlerdi. Aynı şekilde peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan Müseyleme

⁸⁵ İbn Hişâm, II, 397.

⁸⁶ Âlu İmrân 3/118, 119; İbn Hişâm, II, 398.

⁸⁷ Barka 2/97-98; İbn Hişâm, II, 385.

⁸⁸ Bakara 2/102; İbn Hişâm, II, 386; ayrıca bkn. Güner, 197.

⁸⁹ İbn Hişâm, II, 386.

⁹⁰ İbn Hişâm, II, 387-88.

de peygamberliği yarı yarıya bölüşmek veya ölümünden sonra kendisine verilmek koşuluyla Resulüallah'a inanacağını söylemişti.⁹¹

Müşrik Araplar gibi Yahudiler de Allah'a şirk koşuyorlardı. Örneğin Nehhân b. Zeyd, Kardem b. Ka'b ve Bahrî b. Amr Resulüallah'a gelip 'Ey Muhammed! Allah ile birlikte başka ilah olduğunu biliyor musun?' diye soru sordular. Resulüallah da onlara tıpkı müşriklere verdiği cevap gibi Allah'ın tek olduğunu ve ondan başka ilahın olamayacağını söyledi.⁹² İbn Suriyâ adlı bir Yahudi ise Hz. Muhammed'e Yahudi olmasını teklif etmişti. Benzer bir talep Hıristiyanlardan da gelmişti.⁹³ Aynı talebin değişik bir versiyonla müşrik Araplar tarafından da yapılmış olması ilginçtir. Onlar da kendi putlarına inanması koşuluyla ona inanacaklarını söylemişlerdi.⁹⁴ Hz. Muhammed ile görüşüp onu dininden döndürmeye çalışanlar dediler ki, 'Kavmimiz arasında husumet vardır. Bu konuda sana danışırsak onlar aleyhine hüküm verdiğin takdirde biz de sana inanırız.'⁹⁵ Ayrıca Yahudiler kendilerinin hak din üzere olduklarını iddia edip Hz. İsa'yı ve Hıristiyanlığı inkâr ettiler. Hatta onlar Resulüallah'ın Hz. İbrahim'in dininden olduğunu söylemesini hatırlatarak Tevrat'a itibar ettiğini dile getirerek kendilerinin başka şeyle amel etmeyeceğini söylediler.⁹⁶ Ancak bekledikleri karşılığı bulamayınca da birtakım bahaneler uydurup istediklerini yaptığı takdirde Hz. Muhammed'e tabi olacaklarını belirttiler. Örneğin Kible değişikliği üzerine eski kibleye dönmesi durumunda kendisine inanacaklarını dile getirdiler.⁹⁷ Bütün itirazlara rağmen onlar Resulüallah'a kendi isteklerini kabul ettiremeyince atalarının dinlerinden ayrılamayacaklarını söylediler. Görüldüğü kadarıyla müşrikler de en çok Hz. Peygamber ve ona inananları atalarının dinini terk etmele suçlamışlardı. İbn Hişâm'a göre aslında onlar Resulüallah'ın peygamber olduğunu biliyorlardı ancak, kıskançlıkları yüzünden onu inkâr ediyorlardı.⁹⁸

Müşrikler Hz. Muhammed'i davasından vazgeçirmeyence ona birtakım iftiralar atarak zaman zaman onun Cebr adında bir Hıristiyan kölenin yanında oturduğunu gerekçe göstererek söylediklerini ondan öğrendiğini iddia ederek onun peygamberliğini yalanlamaya çalıştılar.⁹⁹ Hatta Nahl suresinin 103. ayetinin bu konuyla ilgili olarak nazil olduğu

⁹¹ Belâzurî, *Fütühu'l-Buldân (Ülkelerin Fethi)*, Türkçe çev. Mustafa Fayda, Ankara 1987, 127; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Beyrut, t.y., II, 130.

⁹² İbn Hişâm, II, 408.

⁹³ İbn Hişâm, II, 391.

⁹⁴ Bkn. Taberî, II, 226, 228.

⁹⁵ İbn Hişâm, II, 407.

⁹⁶ İbn Hişâm, II, 407-408.

⁹⁷ İbn Hişâm, II, 391.

⁹⁸ İbn Hişâm, II, 405.

⁹⁹ İbn Hişâm, I, 264.

belirtilir.¹⁰⁰ Hz. Muhammed'in erkek çocuğunun yaşamaması üzerine onu soyu kesik anlamında 'ebter'¹⁰¹ sıfatıyla anıp peygamberliğini inkâr etmeye çalıştılar.¹⁰² Aynı şekilde Yahudiler ve bazı Araplar Hz. Peygamber'in yakın dostu Ebû Umâme Es'ad b. Zürâre¹⁰³ boğazındaki bir hastalık nedeniyle ölünce, 'Şayet Muhammed peygamber olsaydı arkadaşı ölmezdi.' diye sözler söylediler.¹⁰⁴ Hz. Peygamber onların bu sözlerine 'Halbuki ben ne kendime ne de arkadaşşıma Allah'tan gelen bir şeyi engelleyecek konumda değilim.' karşılığını vermişti.¹⁰⁵ Dikkat edilirse bu tür söylemleri daha sonra müşrik Araplar ve münafıklar da sıkça kullanmışlardır. Nitekim Resulüllah vefat edince Araplar'ın bir kısmı 'Şayet o peygamber olsaydı ölmezdi.' gibi sözler sarf etmişlerdi.¹⁰⁶

Araplar, Hz. Muhammed'in peygamberliğini anlamlandırmaya çalışırken ondan birtakım mucizeler beklemişler ve bu yolla peygamberliğini ispatlamasını istemişlerdir. Örneğin bazıları, Hz. Mûsâ'nın bir asası olduğunu onu taşa vurunca on iki pınar fişkırttığını, İsa'nın ölüleri dirilttiği gibi değişik mucizeler gösterdiğinden söz ederek, 'Sen de bazı mucizeler göster de seni tasdik edelim.' diye isteklerde bulundular. Hz. Muhammed onlara nasıl bir mucize istediklerini sorunca, 'Safa' tepesini kendilerine altın yapmasını istediler. Hz. Peygamber yaptığı takdirde inanıp inanmayacaklarını sorunca, kesinlikle inanacaklarını söylediler. Ayrıca ondan dağları yürütmesini, yerden pınarlar fişkırtmasını, atalarını mezardan çıkarmasını da istediler ve mezardan çıkanlarla konuşarak gördükleri hakkında onlardan bilgi alıp ancak o şekilde inanabileceklerini dile getirdiler.¹⁰⁷

Dini konuların yanı sıra¹⁰⁸ Yahudilerin idarî ve siyâsî konularda da birtakım etkilerinin olabileceği ileri sürülebilir.¹⁰⁹ Örneğin Medine Anayasası olarak bilinen ve Medineli Araplar'ın yanı sıra Yahudilerin de dahil olduğu anlaşma hükümleri arasında onların kendi dinleri üzerin-

¹⁰⁰ Bkn. Nahl 16/103.

¹⁰¹ Bkn. Kevser 108/3.

¹⁰² İbn Hişâm, I, 265.

¹⁰³ Ebû Umâme Hz. Peygamber'in Neccâr oğullarındaki nakib yani temsilcisiydi. O ölünce bu kabile önderleri Hz. Peygamber'e gelip kendilerine yeni bir temsilci seçmesini istediler. Ancak Resulüllah anne tarafından akrabaları olan neccâr oğullarına yeni bir temsilci seçmedi ve 'Siz benim dayılarınısınız, sizin temsilciniz benim ben sizin nakibinizim karşılığını verdi. İbn Hişâm, II, 354.

¹⁰⁴ Taberî, II, 256.

¹⁰⁵ İbn Hişâm, II, 353.

¹⁰⁶ Taberî, III, 255; Külâî, *el-Hilâfetu'r-Râşide ve'l-Butûletu'l-Hâlîde fî Hurûbi'r-Ridde*, nşr. Ahmed Çanm, Kahire 1979, 42.

¹⁰⁷ İbn İshâk, 332, 333.

¹⁰⁸ Örneğin Taberî Aşure orucunun tutulmasında Yahudilerin etkisinin olduğunu belirtir. Bkn. Taberî, II, 266-67.

¹⁰⁹ Bkn. Güner, 247 vd.

de kalacakları kaydedilmişti.¹¹⁰ Bu anayasada bazı Yahudi kabilelerinin Arap kabileleri ile birlikte anıldığı görülmektedir. Örneğin 'Benû Neccar'ın Yahudileri, Benû Avfin Yahudileri, Benû Haris'in Yahudileri, Benû Saidenin Yahudileri, Benû Evs'in Yahudileri, Benû Sa'lebe'nin Yahudileri gibi isimler kullanılmaktadır.¹¹¹

Hıristiyanların Müşrikler Üzerindeki Etkisi

Yahudilerin yanı sıra Hıristiyanların da Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda Araplar'ı etkilemiş olabileceği düşünülebilir. Ancak söz konusu etkinin Yahudilere oranla daha yüzeysel ve sınırlı olduğu söylenebilir. Hatırlanacağı gibi özellikle Nocranlı Hıristiyanlar gelip Hz. Muhammed ile görüşmüşler ve bu görüşme sırasında bazı dini konularda tartışmalar yaşanmıştır. Hatta karşılıklı mübahaleden söz edilir, ancak daha sonra onların bundan vazgeçtikleri söylenir.¹¹² Hıristiyanların da Yahudiler gibi yakın gelecekte bir peygamber beklentisinde olduklarına dair birtakım kayıtlar bulunmaktadır. Hatta biraz mitolojik bir içerikte aktarılan bir bilgiye göre Nocranlılar kendi kitaplarında beklenen peygamber ile ilgili bahsi okuduktan sonra bu peygamberin Hz. Muhammed olacağına kanaat getirip bir kısmının Müslüman olduğu belirtilmektedir.¹¹³

Nocranlılar Hz. Muhammed ile görüştükleri zaman, Hz. İsa'yı kast ederek 'Melik Allah'ındır. O Allah'ın oğludur ve için üçüncüsüdür.' gibi sözler söylediler. Hz. İsa ölüleri diriltme, hastaları iyileştirme, gayptan haber verme, çamurdan kuş yapıp uçuşma gibi birtakım mucizeler gösterdiğinden ona Tanrısal bir nitelik kazandırmışlardı.¹¹⁴ Bir rivayete göre onlar Hz. Muhammed ile mübahalede bulunmayı düşünmüşler, ancak sonra kendi aralarında baş başa kalıp onun peygamberliğini tartışmışlar ve sonunda karar verip kendi dinlerinde kalmayı tercih etmişlerdir.¹¹⁵

Nocrân heyetinde yer alan Ebû Hârise'nin Rum melikleriyle yakın ilişki içinde olduğu ve onlar sayesinde mal mülk edindiği söylenmektedir. Medine'ye geldiklerinde kardeşi Kûz da onunla birlikteydi. Kardeşi bindiği atından düşünce Resulü Allah'ın kast ederek onun yüzünden attan düştüğünü iddia etti. Ebû Hâris onun bir nebî olduğunu ve bu şekilde konuşmaması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Kûz ona madem onun nebî olduğunu biliyorsun, neden inanmıyorsun deyince o, Rum-

¹¹⁰ İbn Hişâm, II, 348.

¹¹¹ İbn Hişâm, II, 350.

¹¹² İbn Sa'd, I, 357-58.

¹¹³ İbn Hişâm, II, 413.

¹¹⁴ İbn Hişâm, II, 413.

¹¹⁵ İbn Hişâm, II, 422.

lar'ı kast ederek kendilerine verdikleri imkânları kısıacakları endişesiyle inkâr ettiğini söylemiştir.¹¹⁶

Necrânlı Hıristiyanlar Hz. Muhammed ile görüştükleri zaman ona 'Hıristiyanlar Hz. İsa'ya ibadet ettikleri gibi bizim de sana ibadet etmemizi mi istiyorsun?' diye sordular. Hz. Muhammed ise Allah'tan başkasına ibadet edilemeyeceği karşılığını verdi.¹¹⁷ Necrânlılarla uzunca diyalogların peşinden tıpkı Yahudiler gibi onlar da Hz. İsa'nın mucizelerini dile getirip Hz. Peygamberden mucize göstermesini istemişlerdir.¹¹⁸ Öte yandan müşriklerin mucize beklentilerine Hz. Peygamber'in bu tür talepleri gerçekleştirmek için gönderilmediğini söyleyip, tebliğle görevlendirildiğini hatırlatması oldukça dikkat çekicidir.

Ehl-i Kitabın bir kısmı ise kendi peygamberlerinin yanı sıra ona da inanmıştı.¹¹⁹ Varaka b. Nevfel gibi Hıristiyan inancına sahip olduğu söylenen kimselerin onun peygamber olacağına inandıkları anlatılır.¹²⁰ Hatırlanacağı gibi ilk vahiy geldiği zaman Hz. Hatice ona danışmış ve bu şahıs Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu doğrulamıştı.¹²¹ Öte yandan Hıristiyanlardan bir gurubun Hz. Muhammed ile görüştüğünden sonra Müslüman olduğu nakledilir. Hatta Ebû Cehil'in onları vazgeçirmek için hayli çaba sarf ettiğinden söz edilir.¹²²

Ehl-i Kitab'ın yanı sıra kendilerini Hanif olarak tanımlayan bazı bireysel itirazlar da söz konusudur. Örneğin Ebû Amir adlı kişi Hz. Muhammed'e gelip getirdiği dinin esaslarını sordu. Resulüallah dinin Hanif dinin esaslarına benzediğini söyleyince o, 'Ben o dinin üzeriyim.' karşılığını vererek Muhammed'i, Hanif dininde olmayan şeyleri o dine sokmakla suçladı. Ancak Medine'de tutunamayınca Mekke'ye çekildi. Buranın fethinden sonra ise Taife gitti. Taifliler de Müslüman olunca onun Şam tarafına gittiği ve burada vefat ettiği söylenmektedir. Aynı şekilde onunla birlikte Alkame b. Ulâse de Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmediği için Şam tarafına kaçmış, ancak Hz. Ebû Bekir döneminde geri gelerek patlak veren irtidat ve isyan hadiselerine adı karışmıştır.¹²³

¹¹⁶ İbn Hişâm, II, 412.

¹¹⁷ İbn Hişâm, II, 395.

¹¹⁸ İbn Hişâm, II, 417.

¹¹⁹ İbn İshâk, 139.

¹²⁰ Taberî, II, 206.

¹²¹ İbn Hişâm, I, 123, 156; Taberî, II, 207-208.

¹²² İbn Hişâm, I, 262.

¹²³ İbn Hişâm, II, 423.

Değerlendirme

Araplar bilgi ve kültürel yönden Yahudilerin üstünlüklerini kabul ettiklerinden Hz. Muhammed'in peygamberliğiyle ilgili tutumlarında da ciddi bir Yahudi etkisi görülmektedir. Onlar başlangıçta Hz. Muhammed'i kendi inanç ve bilgileri doğrultusunda anlamaya çalışıp reaksiyon gösterdiler. Ancak bu bilgileri yetersiz kalınca veya onu engelleme çabalarında başarısız olunca Ehl-i Kitaptan yardım aldılar. Onlardan aldıkları bilgiler doğrultusunda Hz. Muhammed'e birtakım sorular sorup ardından ona muhalefet ettiler. Özellikle Medine'ye hicretten sonra Yahudilerin yoğun bir şekilde gelip Hz. Muhammed ile görüşmeler yaptıkları dikkat çeker. Ancak onlar peygamberin kendi aralarından gönderileceği beklentisi içinde oldukları için onun peygamberliğini kabul etmedikleri gibi, kendilerince birtakım sorularla onu sıkıştırmaya çalıştılar. Ancak bu konuda başarılı olamayınca da bu sefer çeşitli bahaneler uydurdular veya daha önce beklenen peygamberle ilgili söylediklerini inkâr ettiler. Ardından da münafık ve müşrik Araplar ile ortak hareket edip olumsuz propagandalarını sürdürdüler. En dikkat çeken hususlardan birisi ise tıpkı Yahudiler gibi müşrikler de Hz. Muhammed'in peygamberliğine itirazda bulunup muhalefette onlarla işbirliği yapmalarıdır. Hatta müşrik, münafık ve Ehl-i Kitaptan bir çok kimse birlikte hareket edip Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı yoğun bir mücadelede girişmişlerdir.

Medineli Araplar Hz. Muhammed'i kolaylıkla kabul ederlerken, aslında bu tutumlarının daha çok Yahudi kaynaklı korku ya da tehditle ilintili olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Yahudiler beklenen nebini kendi aralarından çıkacağını söyleyip ona tabi olacaklarını ve onunla Araplara hakim olacaklarını söylüyorlardı. Ancak Medineliler Hz. Muhammed'in peygamberliğini duydukları zaman gelip ona tabi olmuşlardı. Buna mukabil Mekkeli müşriklerin bir çoğu özellikle sosyal ve ekonomik statülerinin ve atalarının dininden ayrılmama isteği gibi birtakım nedenlerle onun peygamberliğini kabullenmeyince ve bu arada kendi sınırlı bilgileriyle Hz. Muhammed'in peygamberliğini anlamada yetersiz kalınca Yahudilerden destek aldılar ve onların bilgileri doğrultusunda ona karşı itirazlarını sürdürdüler. Dolayısıyla Arapların ona muhalefetlerinde Yahudilerin önemli etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür.

Anlaşıldığı kadarıyla Arapların ona muhalefet etmelerinin en önemli destekleyicisi Yahudiler olmuştur. Buna mukabil Hıristiyanların etkisinin daha sınırlı olduğu görülmektedir. Zira Hz. Peygamber'in Yahudilerle ilişkisi Hıristiyanlara oranla daha yoğundu. Onlar da gelip Hz. Muhammed ile görüşmüşler ancak, onun peygamberliğini ret ya da

kabul etmeden ziyade anlaşma yolunu tercih etmişlerdir. Bütün bunlarla birlikte Ehl-i Kitaptan birçok meşhur kişinin Müslüman olup daha sonraki hayatlarında özellikle dini konularda birtakım görüşlerinin toplum nezdinde etkili olduğu da bilinmektedir.

The Role of People of Book in Resistance of Heathens toward the Prophecy of Muhammad

ABSTRACT

The People of Book was expecting that a prophet would appear soon in the near future and he would be someone among themselves. However, since this expected prophet appeared among Arabs, they rejected his prophecy. And they made a kind of alliance with Aristocratic heathens, who wanted to maintain their social status, in resistance to prophecy of Muhammad. It seems clear that the Jews (People of Book) influenced heathen Arabs in both their rejection of Muhammad and their understanding the concept of prophecy.

Keywords: prophecy, Muhammad, People of Book, Jews